

ומשינין: גם כשהיה בא להשקיע, מדובר **דמשקע ליה** לכיור **בגילגלא**, באמצעות הגלגלים מהעץ כדי שישמיע העץ של המוכני קולו [והיה קול חזק עד שנשמע ביריחו] ויתעוררו הכהנים הישנים בעזרה, ויבואו לפייס על עבודתם.

לישנא אחרינא [לאותו התירוץ, אלא שיש לו המשך]: **דמשקע ליה בחומרתיא** [היינו גלגלא] **כי היכי דלישתמע קליה ולשמעי כהנים ויתעוררו וליתו לפייס.**

ופרכינן: ואמאי בעינן להשמעת קולו של העץ? והא **הוי גביני**, שהיה **כרוז**, והיה מכריז: עמדו הכהנים לעבודתכם?!

ומשינין: **בי תרי היכרי** [היכר כפול] **הוו עבדי** — **דשמע מהאי אתי, ושמע מהאי אתי!**

גופא: אמר רבי יוסי ברבי חנינא: **כל כיור שאין בו**, שאינו יכול להכיל מים⁵ בכמות המספקת כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו, אין מקדשין בו. שנאמר "ורחצו ממנו משה אהרן ובניו" וגומר.

מיתיבי: כל הכלים [כלי שרת]⁶ **מקדשין** את המים שבתוכם להיות ראויים לקדש מהם ידים ורגלים, **בין שיש בהן שיכולים אותם כלים להכיל רביעית מים**, **בין שאין בהן רביעית** [כי לקידוש ידים ורגלים אין צורך ברביעית מים, לפי שלא נאמר שיעור זה אלא בנטילת ידים]¹, **ובלבד שיהו אותם כלים כלי שרת!**

כב-א

וכמו שפירש רש"י לעיל [נט ב] שהשיעור של ד' כהנים נאמר בכלי המחזקי את המים [ראה שם הערה 5] ולפי זה כשאמרו שאין צריך שיהיה בהן רביעית היינו אפילו מתחילה, שהרי מדובר על הכלי שאינו מחזיק יותר, ומדובר בכל כלי שרת, כי הכיור עצמו היה גדול מרביעית. ומקשינן לרבי יוסי ב"ח שהצריך כלי שמחזיק כשיעור ד' כהנים, אך ודאי השיעור הוא בכלי ולא במים.

אך **בשפת אמת** כתב שגם לדעת רש"י רבי יוסי בר חנינא הצריך שיהיה הכלי מחזיק כשיעור ארבע כהנים ורק אחר שהיה בו שיעור זה ונחסר כשר לקדש בו, כי השיעור הוא במים ועל כך מקשינן מהברייתא דמשמע שאפשר לקדש בכלי אף שלא היה בו שיעור ד' כהנים מעולם.

1. רש"י פירש שבקידוש ידים ורגליים לא בעינן שיעור, ואינו בנטילת ידים שנאמר בה שיעור רביעית, וסבר שלא נאמר

מיתיבי לרב חסדא ממה ששינו במסכת תמיד, במי שזכה בפסי לתרום את הדשן — כשהיה נכנס לעזרה כדי לקדש ידיו ורגליו לא היה מכניס בידו לא נר ולא אבוקה אלא מהלך לאור אש המערכה, ולא היו רואין אותו אחיו הכהנים שהיו בבית המוקד ולא שומעין את קולו עד ששומעים קול עץ שעשה ממנו **בן קטין מוכני גלגלים לכיור**, ואז הן **אומרים** זה לזה, כדי לזרז עצמן לעבודה: **הגיע עת קידוש ידים ורגלים מן הכיור! שעתה עלינו לקדש ידינו כדי לעבוד את עבודת צבירת האפר שעל המזבח לתפוח שבמרכזו.**

ודייקנן: כיצד היה נשמע קולם של גלגלי העץ? **מאי לאו, דמסלק ליה** לכיור מן הבור למעלה, ולפיכך נשמע קולו בשעה שהיה מעלהו מן הבור, **אלמא משקע ליה** לכיור מבעוד יום ומעלהו לקידוש לתרומת הדשן ולא היו ממתנינים מלשקעו עד סמוך לעלות השחר, ותיקשי לרב חסדא?!

ומתריצין: **לא** היה זה קולם של גלגלי העץ בשעה שמעלהו, אלא הקול שהשמיעו הגלגלים בשעה **דמשקע ליה** לכיור, שעתה הוי סמוך לעלות עמוד השחר והיה משקעו אז כדי שלא יפסל בלינה בעלות עמוד השחר.

ופרכינן: בשלמא אי אמרת שהיו גלגלי העץ משמיעים קולם בשעת העלאת הכיור שפיר קא אמרת, שבשעה שמעלהו הוא צריך להסתייע באותם גלגלים, אבל אי אמרת שלא היה מעלהו אלא רק **דמשקע ליה**, מי משתמע קליה? ! שהרי מטילו למים בלי להשתמש בגלגלים, ולא נשמע אז קול העץ?

5. **במנחת חנוך** [ק"ו] דן אם שיעור ד' כהנים הוא ברביעית לכל אחד או אף פחות מכך. **ובקרבן אורה** כתב שלדעת רש"י בסמוך שאין צורך בכלי שמחזיק רביעית, משמע שכל כהן יכול לקדש בפחות מרביעית, וכבר דחה **בזבח תודה** שאין הכוונה שמקדש בפעם אחת אלא שיכול לקדש בכלי קטן זה בכמה שפיכות.

ומדברי תוס' בסמוך שהצריכו קידוש מכלי המחזיק רביעית בנטילת ידים, למה הקרן אורה שלד' כהנים צריך ב' רביעיות כדתנן בידיים שנטלין מחצי לוג לארבעה אנשים, אך **בשלום** רב הביא שבקידוש צריך לוג שלם, דהיינו רביעית לכל אחד כי מקדשים גם הרגלים.

6. **רש"י** פירש כל הכלים מקדשים מים שנתקדשו בהם לקדש את הידים ורגלים, והיינו שכוונת הברייתא לדון בידיי הכלים שמקדשים את המים, ולא בידיי המים המקדשין את הידים,

ורגליהם של הכהנים. וכלי זה אין צורך שיכיל אפילו לא שיעור רביעית⁽²⁾.

ומקשינן על מה ששינו בברייתא שכל כלי שרת ראויין לקדש מהם, והא "ממנו" [מן הכיור] אמר רחמנא?!⁽³⁾

ומתריצין: כיון שנאמר פסוק נוסף "ובקרבתם אל המזבח ירחצו", לאחר שכבר נאמר "ורחצו ממנו", דרשינן שבא לרבות כל כלי שרת!

מחוברים להחשב כשיעור ד' כהנים בכלי, אף שהכלים אינם מחוברים, ודבריהם לכאורה תלויים במבואר לעיל אם השיעור נאמר בגודל הכלי או במים שמתקדשים בו.

הרמב"ם [פ"ה מביא"מ הי"א] כתב ובכל כלי הקדש מקדשין בין שיש בהן רביעית ובין שאין בהן רביעית, והשיגו **הראב"ד** שהשמיט מה שאמרו בגמרא שכשארין בו רביעית כשר רק באופן שקודח מכיור שיש בו שיעור קידוש לד' כהנים, ובכסף משנה נקט שגם הרמב"ם לא הכשיר אלא בקודח מתוכו, וביאר כתוספות שנוטל מים מהכיור וסמך על דבריו בסמוך שכתב ששיעור מי הכיור הם לד' כהנים. וגם הראב"ד לא התכוון לחלוק על הרמב"ם אלא שהוסיף ביאור בדבריו.

אולם **בזבח תודה** כתב שדעת הרמב"ם שרק לכתחילה צריך שיעור ד' כהנים, וכיון שכאן כתב את דין הקידוש מכלי שרת שהוא עצמו דיעבד, כי לכתחילה נוטל מן הכיור, לכן לא הצריך שיטול לכתחילה ממי הכיור.

הגרי"ו ביאר שלדעת הרמב"ם למסקנא חזרה הגמרא מהתירוץ של "קודח בתוכו" ונקטה שכל כלי שרת כשר לקדש, והמעלה בכיור הוא רק שיש בו שיעור ד' כהנים. והוא הדין לכל כלי שרת שיש בו שיעור זה כשר לקדש ממנו לכתחילה. וראה הערה 6 על תוס'.

3. **רש"י** פירש שקושיית הגמרא נסובה על מה ששינוי "כל הכלים" מקדשין, ואילו "ממנו" משמע שמקדשים דוקא מהכיור. **ותוס'** פירשו שהקושיא היא על מה שהעמידה הגמרא "בקודח מתוכו" וכפירושם שנוטל בכלי קטן מן הגדול, ומקשינן שממנו בא למעט קודח וללמד שצריך שיעור בכלי שעושה בו את מעשה הקידוש.

אבל **רש"י** לשיטתו לא יכל לפרש כן, וכמו שהקשה השטמ"ק שפשיטא שמועיל ליטול דרכו באופן שקדח בתוכו. ותחב כלי קטן, שהרי בכך נחשב שגם מעשה הקידוש נעשה מהכיור גופו, ואינו מתמעט "ממנו" [וראה הערה הקודמת].

וגם בתירוץ הגמרא יהיה חילוק בין ביאוריהם, שלרש"י בעינן קרא לרבות שאר כלי שרת אפילו אם מחזיקין כשיעור, אך לתוס' שהקושיא היא רק מנין שקודח מועיל, נמצא שבתירוץ הגמרא דרשינן לרבות כלי שרת קטן, אך כלי שיש בו שיעור כשר מסברא, כי אילו נצרך הריבוי גם לכלי גדול, תשאר בקושיא מנין שקודח כשר, וכדברי הגרי"ו לעיל, וראה קרן אורה.

ואילו רבי יוסי בר חנינא הצריך שיהא בכיור מים בשיעור כדי שיקדשו ממנו ארבעה אנשים, ובפחות מרביעית לא יתכן לקדש ידיהם ורגליהם של ארבע כהנים?

ומתריצין: **אמר רב אדא בר אבהו**: בברייתא זו לא מדובר בשיעור של הכיור עצמו, ובאמת בכיור עצמו צריך להיות בו שיעור הראוי לארבעה כהנים. אלא הנידון **בקודח** דופנו של כיור, ותוחב **בתוכו** של הדופן כלי קטן, ויוצאים המים מהכיור אל הכלי הקטן שבדופן הכיור, וממנו מקדשים את ידיהם

שיעור אלא בנטילת ידיים שתקונה רבנן ונתנו בה שיעור. אך בקידוש ידיים ורגליים שהוא מן התורה לא תקנו רבנן שיעור. או שלא שייך ללמוד מדין נטילת ידיים לנקיית לדין קידוש ידיים ורגליים שהוא מדין קדושה.

אולם **תוס'** כתבו שאין דין קידוש ידיים ורגליים קל משיעור נטילת ידיים, אלא מדובר באופן שהיה בו קודם רביעית מים ועתה נחסר. [ולמדו שגם קידוש ידיים ורגליים הוא מדין נקיית, וכפשטות דברי **הרמב"ן** [שמות ל'] שהוא להסיר הלכלוך [וראה משך חכמה שכוונתו לסלק חציצה ומדיני העבודה]. ואם נטילת ידיים לנקיית בחולין יש בה שיעור כל שכן נטילה לנקיית בקדשים. וראה עוד בביאור התוס'.

אכן **רש"י** לשיטתו אינו מפרש כן שסבר שהוא שיעור בגודל הכלי, ואפילו נחסרו המים [או שלא היו בו כשיעור מעולם] כשר לקידוש, ובהכרח שהגמרא הבינה שלא היה בכלי רביעית מים מעולם או שגודל הכלי הוא פחות מרביעית ולכן הקשתה מכאן על שיעור ד' כהנים, ועיין **בשפת אמות**.

2. **רש"י** פירש שקודח בדופן הכיור ותוחב בו כלי קטן ומקצתו בולט לחוץ והמים נשפכים דרכו מהכיור על ידיים ורגליים. ואילו **תוס'** פירשו שנוטל על ידי כלי מהכיור ואופן זה כשר לקידוש כיון שהמים באים מכלי גדול, [וראה **צאן קדשים** שנחלקו אם גרסינן "מתוכו" או "בתוכו"].

ובפשטות הולכים בזה לשיטתם, שרש"י הצריך שיקדח בעצם הכיור כדי שיטול מכלי שגודלו בשיעור ד' כהנים, ובו התקדשו המים. ולתוס' אין צורך אלא שייגע מי הקידוש מקיבוץ מים שהתקדשו יחד כשהיו בשיעור ד' כהנים.

וראה **בשטמ"ק** שתמנה על פירוש רש"י שהרי פשיטא שאם קדח כשר, כי הוא כמו הכיור עצמו, אולם מדברי רש"י [בסמוך ד"ה א] מבואר שחידוש הוא שכשר אף שאין המים מעורבים עם מי המקוה. וכן מדויק ממה ששינו בברייתא "שאיין בהן רביעית", כי נחשב רק כנטילה הבאה מהכיור, ודי בנטילה "ממנו", אך ודאי הכלי המעביר אינו בטל לכיור, ולגבי נטילת ידיים נחשב שאין בו רביעית, וכן משמע בתוספתא [פ"ק ידיים, הובאה בליקוטי הלכות בזבח תודה כאן]. וראה הערה 1 לתוס'.

בזבח תודה כתב ליישב שהחידוש לפי רש"י הוא שמועילה תחיבת הכלי להחשיב שיש בכלי שיעור אף שאין המים בשבני הכלים מחוברים, והגרי"ו ביאר שהחידוש הוא שהמים

[ומה שאמרו "לנחשת הקשתיו", משמעותו "לנחשת דימיתיו".]

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא: אי אפשר ללמוד קל וחומר מכנו של הכיור לכלי חול, כי יש לפרוץ: **מה לכנו** שפסול לקדש ממנו, משום שאין הוא עשוי כדי להכיל מים לתוכו, אלא רק לשמש כבסיס לכיור.⁽⁵⁾ **תאמר בכלי חול, שעשוי להכיל מים לתוכו, ואם כן, יתכן שאפשר לקדש בהם?!**

ומשנינן: **אלא** המקור לפסול קידוש בכלי חול נלמד מהכתוב "ורחצו ממנו" – **למעוטי כלי חול!**

ומקשינן: **אי הכי, ש"ממנו"** מיעוט הוא, נמעט כלי שרת נמי, ולא יהיה קידוש ידים ורגלים כשר אלא מהכיור?

ומשנינן: **הא רבי רחמנא** שאר כלים, במה שנכתב "ירחצו", ודרשו שהוא מקרא מיותר המלמד ש"ממנו" לאו דוקא.

ועדין מקשינן: **ומה ראית** לרבות כלי שרת מהפסוק המיותר "ירחצו", ולמעט כלי חול מ"ממנו"?⁽⁶⁾

ומקשינן: **אי הכי, שפסוק זה מלמד ש"ממנו" לאו דוקא, כלי חול נמי יוכשרו לקדש מהם?**⁽⁴⁾

ומשנינן: **אמר אבוי: כלי חול לא מצית אמרת** שיהיו כשרים לקידוש. כי יש מקור לפוסלן **מקל וחומר מכנו של הכיור** –

ומה כנו של הכיור, שנמשח עמו ונתקדש במשיחתו כמו הכיור, אינו מקדש ידים ורגלים. כלי חול, שאינו נמשח עמו, אינו דין שאינו מקדש?!

ומבאר הגמרא: **וכנו גופיה מנלן** שאינו מקדש?

דתניא: רבי יהודה אומר, יכול יהא כנו מקדש כדרך שהכיור מקדש? תלמוד לומר "ועשית כיוור נחושת וכנו נחושת". רק לעשיית הכן מנחשת הקשתיו את הכן לכיור, **ולא לדבר אחר!** שהרי אם היה הפסוק מקיש את הכיור לכנו לכל דינו, לא היה צריך לומר "נחשת" בכנו, שהרי דין זה היה נלמד מהיקש. ובהכרח מכך שחזר הכתוב וכתב גם בכנו של הכיור "נחשת", הוא בא להשמיענו שרק לדין נחשת הושוו הכיור וכנו, ולא הוקשו ביניהם בדיני "היקש"!

ויתכן שאם יהיה קודח בתוכו על ידי כנו, יוכל לקדש בו, כי מה שאינו כלי לענין קידוש המים אינו ראיה למעשה קידוש ידים ורגליים.

ואמנם הגר"ז ביאר שאין הנידון בכנו כמו בכיור, שהרי זה ברור שכנו אינו כלי, כי אינו עשוי לתוכו, ואף שנמשח לא שייך שיהיה עליו דין כלי שרת מצד שהוא כלי, וכל הנידון הוא אם מקדש משום שיש עליו דין כיוור, ועל כך מוכיח ממה שהוצרך הכתוב לומר שיעשהו נחושת ובהכרח שאינו נחשב כיוור, כי כבר נאמר שהכיור יעשה נחושת.

הביא בשם הגר"ח שהוכיח מסוגיין שהקידוש צריך להעשות דוקא על ידי כלי, שהרי הגמרא דוחה שאין כנו מקדש מצד כלי חול כי אינו כלי, ומשמע שגם אם קידוש בכלי חול היה מועיל, היינו דוקא אם היה נחשב כלי, ואין דין כלי דוקא בכלי שרת, אלא מדיני הקידוש הוא.

6. גם נידון זה תמוה, וכי יתכן שנרבה כלי חול ונמעט כלי שרת, והרי ודאי מסתבר לרבות יותר כלי שרת. **ובטהרת הקודש** ביאר כדרכו [בהערה 4] שאין מעלה בכלי שרת על כלי חול לענין קידוש ידים ורגליים, כי אינם מקדשים אלא דבר המיוחד להם, וכיון שהנידון הוא שאפילו כלי העומד למדת יבש שאינו מקדש לה, יהיה ראוי לקידוש ידים ורגליים, אם כך גם כלי חול יועיל, ואין צורך בכלי המקדש את המים, נמצא שאין כלי שרת עדיף בזה.

ולכאורה דבריו עולים רק לפי ביאור תוס' שהנידון על קידוש ידים ורגליים ולא על קידוש המים, כי באמת אין המים

4. **האחרונים** תמחו איך סלקא דעתך שיתעיל קידוש בכלי חול, והרי אם כן לשם מה נאמר בתורה לעשות כיוור, **ובטהרת הקודש** כתב שכלי שרת מקדש רק מה שהתחייב לו, וכיון שבברייתא אמרו כל הכלים מקדשין, משמע שאפילו כלי שאינו פועל קדושה על המים מועיל לקידוש ידים ורגליים אף שדינו בכלי חול.

ויש שכתבו שחיוב הכיור לא היה מלמדנו אלא שאם קידש בכלי חול צריך לחזור ולקדש מהכיור, אך לא נדע שעבודתו פסולה, כי לא שנה על כך הכתוב לעכב, ורק משום "ממנו" נלמד לפסול קידוש בכלי חול.

וביאור השקלא וטריא בגמרא כך הוא: שהרי מהריבוי של "ירחצו" ניתן ללמוד או שאין קידוש בכלי חול פוסל עבודה, או שקידוש בכלי שרת מועיל לכתחילה. ואם כן יש לדון מה עדיף ללמוד, האם להכשיר כלי שרת לכתחילה ולפסול כלי חול אף בדיעבד, או להכשיר עבודה אחר קידוש כלי חול בדיעבד, ולהשוותם לכלי שרת שצריך לשוב ולקדש מהכיור. וראה עוד בהערה 6.

5. כתב **בזבח תורה** שלפי תוס' שקודח מתוכו הוא הנוטל בכלי קטן מהכיור, והגמ' דנה איהו כלי נבלל ב"ממנו" אם כן נמצא שכנו אינו ראוי לקידוש ידים ורגליים אף אם נטל על ידו מים מהכיור. כיון שאינו כלי.

אולם הגר"ז תמה שהרי לפי תוס' אי אפשר להוכיח לכלי חול מכנו, כי הנידון בקודח מתוכו הוא על מעשה קידוש ידים ורגליים, ואילו מה שכנו אינו מקדש הוא מדיני קידוש המים,

אילימא שכוונתו היא למעוטי טיט הנדוק, שהוא טיט רך מאד עד שניתן להריקו מכלי לכלי, והוא משלים לארבעים סאה של מקוה ואינו משלים לרביעית מים לנטילת ידיים. הרי יקשה, ממה נפשך: **היכי דמי?**

אי מדובר בטיט שאינו עבה, אלא הוא דק כל כך עד דפרה יכולה להיות שוחה ושותה ממנו, הרי אפילו לרביעית נמו מצטרף, כי כל מים שלא נפסלו לשתיית בהמה, הרי הם כשרים לנטילת ידיים.

ואי אין פרה שוחה ושותה ממנו משום שהוא טיט עבה, (9) אם כן, הרי אפילו למקוה נמו אין משלים, שהרי אין זה "טיט הנדוק"!!

משלים לשיעור רביעית, וממנה נוטל ראשון וגם שני אחר שבאו מים מרביעית. והעיר הגרי"ז דהא ניחא לשיטת תוס' שאין צורך ברביעית אלא לשיעור, ואילו מעשה הרחיצה של הראשון אינו צריך רביעית בפני עצמו, אך להרמב"ם [פ"א ממקואות ה"ח] שמעשה הרחיצה של הראשון טעון רביעית, ורק השני יכול לרחוץ בשייריו, אם כן תמוה איך יועיל טיט הנדוק להשלים לרביעית בנטילת ידיים.

9. הרי"ף [בברכות פ"ח] ביאר שמים שנפסלו משתיית בהמה, יש אומרים שהן מים מלוחים שאין הכלב יכול ללקק מהם ויש אומרים מים עכורים שקרובים להיות כטיט הנדוק. והרא"ש [בחולין קו א] הקשה מסוגיין שהרי טיט הנדוק שאין פרה שותה ממנו אינו מועיל אפילו למקוה, ואם כיצד אמרו בחולין שמים אלו פסולין בכלים וכשרים בקרקע.

ובשו"ע [או"ח ק"ס ט'] פסק לגבי נטילת ידיים במים עכורים, שאם כלב שותה מהן כשרים לנטילת ידיים, וכפירוש השני ברי"ף שמדובר במים עכורים וכשבהמה שותה מהן כשרים אפילו בכלים. אך עדיין תמה הגר"א [סקט"ז] מסוגיין, שהרי אמרו שמצטרפין לרביעית, ולא אמרו שהם כשרים בעיניהם (כמו בסמוך ביבחושין אדומין) וכיצד פסק השו"ע שכשרים ליטול ידיים בהן עצמן. וכתב ליישב שבנטילת ידיים מדובר בטיט מעורב עם מים ולא בעומדין בצידו, וראה תוס' בד"ה אפילו.

אולם בקרן אורה הקשה שברמב"ם [פ"ח ממקואות ה"ט] מבואר שגם באופן שהמים צפין על הטיט – ואינם בצידו – אם אין הפרה שותה מהם אינם כשרים אפילו להשלים, ואם כן כל שכן שלא יועילו לנטילת ידיים בהם עצמן. וחילק בין טיט הנדוק שאין עליו שם מים, ולפיכך אפילו כשפרה שותה ממנו אינו כשר אלא להשלים, מה שאין כן במים עכורים, שיש עליהם שם מים, ולכך בקרקע כשרים אפילו נפסלו משתיית פרה. וראה חו"א ידים [ה' ח].

ובאבן האזל [פ"ה מביא"מ י"ט] דדקדק כחילוק זה מדברי הרי"ף והרמב"ם, שהרי"ף כתב שאין הכלב יכול ללקק, אף שבסוגיין אמרו שאין הפרה יכולה לשתות, וגם הרמב"ם לענין נטי' כתב [בפ"ז מברכות] מים שנפסלו משתיית כלב, ואילו

ומשנינו: זה, כלי שרת, טעון משיחה כמוהו של הכיור. וזה, כלי חול, אין טעון משיחה כמוהו! (7)

אמר ריש לקיש: כל דבר המשלים בהצטרפותו למי מקוה להשלימם לשיעור של ארבעים סאה, שהוא השיעור של מקוה הראוי לטבול בו, הרי הוא משלים למי כיוור שיהיה בהם השיעור הנדרש בהם, כדי קידוש ידיים ורגלים לארבעה כהנים. (8) אבל לרביעית מים הדרושים לנטילת ידיים, אינו משלים כל דבר הראוי להשלים למי מקוה.

והוינון בה: כלל זה שקבע ריש לקיש, שיש דבר המשלים למי כיוור ואינו משלים לנטילת ידיים – **למעוטי מאי?**

מתקדשין בכלי שרת, משום שאינן עומדים להקרבה, ולכן צידדה הגמרא שמעשה הקידוש מועיל בכלי שאינו מקדש את המים משום דכתיב "ירצו" ללמד שכל הכלים כשרים לקידוש, רק צריך שיקחו בהם מים קדושים, ועל כך דחינו שילפינן "ממנו" למעט כלי חול.

7. הרמב"ם [פ"ה מביא"מ ה"י] כתב מצוה לקדש ממי הכיור, ואם קידש מאחד מכלי שרת הרי זה כשר, ודייקו מדבריו שמעשה הקידוש כשר, ואף לכתחילה אינו צריך לשוב ולקדש, שהרי לא כתב "עבודתו כשרה", דהיינו בדיעבד אם לא שב וקידש. [אך לדבריו הוכחת הגמ' שאין כנו מקדש כלל, לכאורה תמוהה, שהרי יתכן שהמיעוט מלמד שאינו מקדש "כדרך שהכיור מקדש" כי מצוה לקדש בכיור דוקא, אך מנין שאינו מקדש בכלי שרת].

והרמב"ן [בשמות ל] נחלק עליו וכתב שאפשר לקדש לכתחילה בכל כלי שרת שהרי בהן גדול היה מקדש ביו"כ מקיתון של זהב. ובהערה 5 על תוס' נזכרה שכוונת הרמב"ם שיטול בכלי שרת "ממי" הכיור, ואין צורך שמעשה הקידוש יעשה מהכיור. וראה קרן אורה שפת אמת אבן האזל וחידושי הגרי"ז [בהל' עבודת יו"כ] שדנו במחלוקת האמוראים בירושלמי אם נידון המחלוקת בין זה של קידוש מכיור, או בין קידוש ראשון ביו"כ.

8. רש"י פירש שכל אלו משלימין לשיעור ד' כהנים במי כיוור, ולפירושו לעיל ניתן לומר שמשלימין לשיעור אף שאינם ראויים בפני עצמן לכל כהן, כי אין צורך שיקדשו ד' כהנים במים, אלא לשער גודל הכלי.

אולם לפי ביאור תוס' שהוא שיעור במים יש לעיין אם הטעם שמשלים הוא משום שאין שיעור לרחיצת כל כהן, אלא שיעור המים הוא בהשערה, ויכול לקדש אף במעט, או במעט הנשאר משיעור ד' כהנים שנחסר, וראה פנים מאירות וקרן אורה ובאבן האזל [פ"ה מביא"מ ה"ב] ובהערות 11 – 12 על תוס'.

ומה שאמרו שהוא משלים לרביעית לנטי', אף שהראשון צריך ליטול מרביעית שלימה, אינו צריך ליטול בכולה, והוא

דהא תניא: רבי שמעון בן גמליאל אומר, כל דבר שתחילת ברייתו מן המים [בהיותו במים], מטבילין בו. ויבחושין אדומין תחילת ברייתן היא בהיותן במים.⁽¹¹⁾

ואמר רב יצחק בר אבדימי מטבילין בעינו של דג! והיינו בשומן עינו של דג⁽¹²⁾ גדול, משום שתחילת ברייתו של דג היא במים. ואם כן יקשה, אם כוונת ריש לקיש לדין יבחושין, למה הכשירם רק בהשלמתם למי מקוה, ולא בטבילה בהן עצמן?

אלא, למעוטי יבחושין אדומין, שהם כמין יתושין הנבראים והגדלים במים, שהם משלימים את מי המקוה לארבעים סאה, אך אינם משלימים לרביעית מים לנטילת ידיים.

ומקשינן: אם הכוונה ליבחושין אדומין, למה אמר ריש לקיש "כל המשלים למי מקוה"? והרי אפילו היו כל הארבעים סאה עשויים מאותם יבחושין כשהן בעיניהן [ולא בתערובת עם מי המקוה], נמי כשרה אותה המקוה לטבול בה!⁽¹⁰⁾

[ומה שדן שם בדעת הרמב"ם אם מלח שאינו מחמיץ מעלה את המקוה, יש להעיר שמלח אינו נחשב "אוכל" משום שאינו נאכל בפנ"ע [ב"ב כ ב], ולכן גם אינו "משקה" להכשר קבלת טומאה, אך לגבי מקוה אין צורך ב"משקה" שתלוי בשתיה, אלא ב"מים" ומעלה את המקוה].

וראה שם בחתימת הספר [בד"ה ומה] שכתבו שלפי דעת הרז"ה ששלג נפסל בשאיבה, גם יבחושין ועינו של דג אינם כשרים אלא כל זמן שלא נקרו מהמים או מהקרקע. [וראה במקואות פ"ז מ"א וצ"ע].

11. הרמב"ם [שם] כתב שמטבילין בכל דבר שתחילת ברייתו מן המים, ובתוי"ט [מקואות פ"ז מ"ז] תמה שהרי לעיל [בה"ן] כתב הרמב"ם שכל דבר שעומד בזה שבין שתי מקוואות, ממעט, ואפילו דברים שברייתן מן המים. וכתב במשנה אחרונה שיש לחלק בין הכשר לטבילה לבין חיבור מקוואות שאינו אלא בנוזלים ולא בגוש שעומד במקומו.

והגר"ז ביאר שלחיבור מקוואות לא מועיל דבר שברייתו מן המים, אלא ממש שהם דבר הטופח להטפוח, וכמבואר בחידושי הגר"ח [פ"ז מטומאת אוכלין ה"ה] שבמשנה בטהרות [פ"ג] מוכח ששם משקה תלוי בטופח להטפוח, ואין חיבור מקוואות נעשה אלא על ידי מים ממש, ולא די בכך שברייתו מן המים.

12. רש"י פירש דג גדול שנימוק שומן עינו בחורו, ומשמע מדבריו שעין זו היא כל המקוה, ואינו צריך להצטרף למים אחרים, וכן דקדק בכסף משנה [שם]. וראה דברי הראב"ד בבעלי הנפש [שער המים כ"ג] שיש בעינו מ' סאה, והוא שם ממהדורות קודמות, שנקט שכך "משלים למקוה".

ועוד משמע מדבריו שצריך שיהיה השומן נוזל, ולא גוש, וכמו שכתב הרמ"א [או"ח ק"ס] שצריך לרסק את היבחושין ודלא כהבית יוסף [יו"ד ר"א] שלא הצריך לרסקן, ושמן דוקא שומן דג צריך שיהא נימוח כי בלאו הכי הוא אוכל ואינו משקה, שהרי לפיכך נקטה המשנה דוקא יבחושין ולא דגים.

וראה במשנה אחרונה שם שצידד שיבחושין הן גופין חלוקים ואינם ממלאים כל הנקב בשלימות. ולכן אינם מחברים. אך אם צריך לרסקן אין לחלק כן. וראה במגן אברהם [קס"ב יז] שיתיר כן, שאם לא ריסקן ממעטין, אך נקט כך רק משום שסבר שאין מטבילין בהן אלא אם ריסקן. ועיין חזו"א מקוואות [תנינא ו ט, קדשים לקוטים א סק"ה].

לגבי מקוה כתב [בפ"ח ממקוואות ה"ט] שהפרה שותה, והיינו משום שטיט ראוי רק לפרה ולא לכלב, ולענין השלמה לשיעור תולים בשתיית פרה, אבל לענין הכשר המים גופם תולין בשתיית כלב שרק במים עכורין יתכן שישתם, ואף אם יפסלו משתייתו, אם הם בקרקע יוכשרו.

אמנם בפמ"ג [ססקי"ב] נקט שהכלב שותה אף מים שנפסלו לשתיית פרה, ותמה למה נקט השו"ע שאם הכלב שותה מהן הן כשרים אף שאין הפרה שותה מהם, וכתב שזו כוונת קושית תוס' [סוף ד"ה אפילו], אך ראה בדברי תוס' שמשמעותם לקושיא אחרת כמבואר בפנים.

10. השפת אמת והגר"ז דייקו שהגמרא הקשתה ביבחושין אדומין שיועילו "אפילו בעיניהן נמי", דלא כמו שמקשינן לעיל לגבי טיט שישלים אפילו "לרביעית", כמו שפסק הבית יוסף שיבחושין אדומין כשרים לנטילת ידיים בפני עצמן בלא צירוף מים, כיון שגדלים מן המים וכדמסקינן בסמוך.

ודנו אם מחשבים כמים להכשיר פירות לטומאה, או שרק מצטרפין להם לטבול בהן, והגר"ז נטה לומר שאין הכשר פרי תלוי בשם מים שיש להם אלא בשם משקה, ואלו אף שנחשבים כמים כי גדלו מהמים, אין להם שם משקה ואינם מכשירין פירות לטומאה.

והק"ן אורה העיר על כך שהרמב"ם לא הביא דין דבר שברייתו מן המים אלא לענין מקוה [פ"ח ממקוואות ה"א] ולא לענין נטילת ידיים וקידוש ידיים ורגליים. ולכאורה צריך לומר שביאר את קושית הגמרא שאפשר לטבול ביבחושין אדומין גופיהו, ולא רק בתורת משלימין למקוה, אבל אינם ראויין לכיור ולנטילת ידיים, ויתכן שהטעם לכך משום שאף שהן מים לגבי שיעור מים, אינם נחשבים טופח על מנת להטפוח, ובשפיכה על יד צריך שיהיו המים מטפחין, וראה בהערה הבאה.

ועיין בנודע ביהודה [תנינא או"ח נ"ז א] ובהגהות יד אפרים לשו"ע [או"ח תס"ב על ה"ט"ז ק"ב] שדנו אם דבר שברייתו מן המים נחשב כמים גם לענין להחמיץ עיסה בפסח, או שגוד"כ הוא שנחשב מים לגבי טבילה שאינה צריכה מים ממש, אלא כל דבר שברייתו מהמים. וראה במשנה בחולין [כ"ה ב] שתמד פוסל מקוה רק עד שהוא מחמיץ, ואם אין שם מים במקוה לכאורה אין לחלק אם החמיץ או לא, ורק משום שיש במקוה שם מים, אין פוסל בה אלא כל זמן שהוא נקרא מים, ולא אחר שהחמיץ.

ובאופן זה בא ריש לקיש למעט ולומר, שברביעית מים של נטילת ידים הדין שונה. שאם היתה רביעית מים, והוסיפו לה רובע—רביעית של מי פירות, ולאחר מכן הוציאו מהתערובת רובע—רביעית ונשארה רביעית מים, נמצא שמי הפירות משלימים את המים לרביעית, וכאן הדין הוא שאין נוטלים ידים ברביעית מים זאת.⁽¹³⁾

אמר רב פפא: אם קדח בו, בדופנו של מקוה שיש בה מ' סאה, מקום שנמשכו אליו מי המקוה, אפילו בשיעור קטן של רביעית מים בלבד, וניתקו רביעית המים שבאותו מקום ממי המקוה ואינם מחוברים אליהם עוד — מטבילין בו מחטין וצינוריות לטהרם מטומאת כלים, על אף שעתה יש באותו מקום רק רביעית מים, הואיל ומהכשורא דמקוה אתיא!⁽¹⁴⁾

אמר רבי ירמיה אמר ריש לקיש: מי מקוה,⁽¹⁵⁾ אפילו אותם שאינם מים חיים הנובעין ממעיין, כשירים למי כוור!

ומקשינן: למימרא, דלא מים חיים נינהו ואף על פי כן הם כשרים להיות מי — כוור?

אלא, אמר רב פפא: למעוטי נתן סאה של מי פירות, שאינם ראויים לטבילה בהם, לתוך מקוה שיש בה ארבעים סאה מים ראויים לטבילה, ונטל סאה מתוך אותם ארבעים ואחת סאין, שביחס לדין טבילה במקוה כשירה אותה המקוה לטבול בה, על אף שעתה מעורבים במים חלק קטן של מי פירות. כי משנפלה הסאה של מי הפירות למקוה שיש בה ארבעים סאה מים הכשרים לטבילה, בטלה אותה סאה של מי פירות בהם. ולכן היא יכולה להשלים לארבעים סאה כשניטלה הסאה הארבעים ואחת מהמקוה.

דתנן במסכת מקוואות: מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה ממי פירות לתוך מי המקוה, ונטל סאה מזהמים המעורבים במי הפירות, הרי זה כשר לטבול בארבעים הסאה הנותרים. על אף שמי הפירות שהתערבו בהם מקודם, משלימים עתה את מי המקוה לארבעים סאה.

ואמר רב יהודה בר שולא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: יכולים לערב מי פירות במקוה על ידי נתינת סאה ונטילת סאה עד רובו [והיינו במקוה שיש בה ארבעים סאה — עד עשרים סאה מי פירות!].

היא משיירי מקוה מועילה להטביל בה, אף אם באה ממקוה שנתן ונטל ממנו סאה אחר סאה, וביאור זה שייך רק אם מדובר קודם שביטלו דין טבילה ברביעית, והנידון לרביעית שאינה מחוברת למקוה. ופרש"י וכביאור זה משמע בדברי רבינו חננאל פסחים [ז' ב] ע"ש.

והרש"ש והחזו"א [שם ס"ק יב] פירשו שרב פפא בא להוסיף על דברי ריש לקיש, כי אם השלים את המקוה בכל דבר המשלים והתבטלו בו, שוב מועילים מי המקוה למשוך מהן רביעית בפני עצמה ולהטביל בה מחטין וצינוריות אף שלכתחילה אינם ראויים להשלים לרביעית. ואף שלכתחילה אינם משלימין למי רביעית. [וקצת תמוה, שהרי לא מצינו מי שפירש בדברי ריש לקיש "לרביעית" היינו לטבילת מחטין, וצריך לומר שתוס' נקטו נפקא מינה לנט"י ששייכת בזמן הזה אף שדין רביעית בטלה].

ורש"י פירש שהחידוש הוא שאפשר לטבול ברביעית זו אף על פי שהתמעטו המים, ואין מעורבין מי המקוה עם הרביעית. ולכאורה תמוה שהרי אין השקה מועילה למקוה חסר אלא בזמן שיש ביניהם חיבור כשפופרת הנוד, וכשנסתם פטול [כמבואר בש"ך שם ס"ק ק"א] ואם מדובר בזמן הזה הרי כיון שהתמעטו המים אין ההשקה מועילה לרביעית שעומדת בפני עצמה, וראה חזו"א שם.

15. אין הכוונה למי מקוה דוקא, אלא דומים למקוה, שדינם כמים הכשרים לטבילה, שצריך שלא תשתנה מראיתם, ראה **זבח תודה.** ובמסקנא הביאה הגמרא שרבנן הכשירו "שאר

13. רש"י פירש שבא למעט מינים ששנינו בהם שאם נתן סאה מהם לארבעים סאה ונטל מהם סאה המקוה כשרה, ונמצא שהשלימהו מינים אלו לארבעים.

אולם בנטילת ידים אינם משלימים לרביעית, באופן שהיתה רביעית והוסיף לתוכה ממינים אלו ושב ונטל ממנה כשיעור שהוסיף והטעם שאינם משלימין משום "דלא חשיבא שיעור זוטרא דרביעית לבטלינהו". ולכאורה תמוה שלא מצינו שביטול תלוי בשיעור חשוב ושיעור זוטרא. וראה **שפת אמת. [ובצאן קדשים** ביאר על פי דרכו בהערה 8 לתוס', שאינם מבטלים את שינוי מראה המים, ע"ש].

וכדברי רש"י מדויק מלשון ריש לקיש "ולרביעית אינו משלים" ולא אמר ולנטילת ידים כי אין זה מדין נט"י, אלא משום ששיעורה מועט, ואמנם בכלי גדול יתכן ביטול למי פירות וכן דקדק **המג"א** [א"ח קס סק"ז].

14. **הראב"ד** בבעלי הנפש [שער המים כא] פירש שמדובר ברביעית המחוברת למקוה, ואף לאחר שבטלו דין טבילה ברביעית [כמבואר בניזיר לח א] ובא רב פפא לומר שאין השקה ממקוה לפחות מרביעית, והיינו שיש שיעור למקוה קטן שלא יפחות מרביעית, אבל כל זה רק בהשקה, אך חורי המקוה מטבילין בהן אף שאין בהם רביעית. וכן פסק **הש"ך** [יו"ד רא ס"ק כז] בשם ש"ס ופוסקים, ותמה עליו **הגרעק"א** שאין לכך מקור אלא מדברי הראב"ד.

וראה שם עוד ביאור בפשטות, שכוונת רב פפא כי אף שאמר לעיל שברביעית לא מועיל נתן ונטל, מכל מקום אם

להם שם לווי! (יז) ולפי זה נמי יצאו מי כיוור כב-ב שהתקדשו בקדושת מי כיוור שיש להם שם לווי? [גירסא זאת היא לפי דברי תוס' 'והא תנא דבי שמואל'].

אלא לאו, בהכרח, שהקל וחומר למי כיוור אינו משום שמדובר במי כיוור מקודשין, אלא במי מעיין הראויין למי כיוור. אלמא מי כיוור, מים חיים נינהו?!

ומתריצין: תנאי היא שנחלקו בדין מי כיוור –

דאמר רבי יוחנן: מי כיוור – רבי ישמעאל אומר, מי מעיין הן. וחכמים אומרים שאר מימות הן.

שנינו במשנה: ערל שקיבל את הדם פסל את הקרבן.

ודנה הגמרא: מנלן שערל פסול לעבודה?

אמר רב חסדא: דבר זה, מתורת משה רבינו לא למדנו, שלא נכתב פסול ערל בתורה, אלא מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו, דכתיב בספר יחזקאל "כל בן נכר, ערל לב וערל בשר, לא יבא אל מקדשי".

ומנלן דמחלי עבודה?

והתניא, "הקרב והכרעים ירחץ במים", ודרשינן: במים – ולא ביין. במים – ולא במזוג! (16) שמזיגת חלק אחד יין בשני חלקי מים נותנת למזיגה המעורבת כולה שם יין, ונמצא שאינו רוחץ את הקרב והכרעיים במים אלא ביין.

ומאידך דרשינן: במים – לרבות שאר מים, וקל וחומר למי כיוור! והיינו, מים הראויים למי כיוור, כשרים לרוחץ בהם את הקרב והכרעים.

ודייקין: מאי "קל וחומר למי כיוור"? לאו, דמים חיים נינהו, ולכן עשו בהם קל וחומר משאר מים שהם כשרים, ומשמע שמי כיוור צריכים להיות מים חיים מהמעייין?!

ודחינן: לא. אין הקל וחומר משום שרק מי מעיין ראויין למי כיוור. אלא משום דקדשי, כי מי כיוור ממש התקדשו בקדושת כלי שרת של הכיוור, ובודאי הם ראויים לרוחץ בהם את הקרב והכרעיים, מקל וחומר ממים שאינם מקודשים.

ומקשינן: וכי מים קדושי, מעליותא היא לגבי רחיצת הקרב והכרעיים! והא תנא דבי שמואל בהאי ברייתא, לאחר שהתרבו כל מים: יכול שאני מרבה אף מי – תותים? תלמוד לומר "מים", ודרשינן: מים שאין להם שם לווי, הם המים שהוכשרו לרוחץ בהם, יצאו מי תותים, לפי שיש

מימות", וצריך לומר שריש לקיש בא להוסיף על דבריהם כנ"ל, שיש בהם הלכה שהיה דומין למי מקה לפסול בשינוי מראה.

16. הר"י קורקוס הסתפק [בפ"ו ממעה"ק ה"ו] אם גזירת הכתוב היא שאין מדיחין ביין ובמזוג, או יש לכך טעם משום ביוזי אוכלין.

ויש לתמוה אם נחשב ביוזי למשקה שמדיח על ידו, איך מותר להדיח במים קדושים, והרי לא נאמר בקרא שאפשר להדיח בהן, וגם הקל וחומר אינו מלמד היתר, אלא מעלה באופן ההדחה, אך לא לגבי השימוש במים.

17. הרמב"ם [שם] לא הזכיר שאין מדיחין במי כיוור משום שיש להם שם לווי, ותמהו המשנה למלך והגרעק"א למה השמיט דין זה. וראה שפת אמת.

ובאור שמח ובאבי עזרי כתבו שאין כוונת הגמרא שלא ידיח במי כיוור, שהרי ודאי אין נחשב להם שם לווי מה שהיו מונחין בכיוור, ואין שם לווי אלא מה שחל בהם מתחילתן, כגון מי תותים, ולא מה שנקרא עליהם משום מעשה שנעשה בהם. אלא שסלקא דעתא שידיח דוקא במי כיוור כמו שמצינו ברחיצת ידים ורגליים, לכן אמרו שמצוות ההדחה נאמרה במים שאין להם שם לווי, ושמואל רק בא להפקיע שאין צורך

במי כיוור דוקא.

ולכן מקשינן רק שאין "מעליותא" במי כיוור, ולא מקשינן שהם פסולים, כי לא היה צד לפוסלן. וראה בע"ב הערה 1 על תוס' שמשמע מדבריהם שהנידון הוא רק אם "מי כיוור" נחשב שם לווי, אך שם "מים קדושים" אינו אלא זכרון לפעולה שנעשית בהם ואינו שם לווי. [ולא מצינו נידון לפסול מצד עצם קדושתם].

וראה באור שמח שם ובחידושי הגרי"ז עה"ת [פר' ויקרא] שהוכיחו שאין הכוונה לפסול מי כיוור להדחת קרבים, שהרי מפורש כתוב בדברי הימים ב [ד, ו] "ויעש כיורים לרחצה בהם את מעשה העולה ידיחו בם", ופרש"י במלכים א [ו, לח] דהיינו להדחת קרביים.

אכן רש"י בדברי הימים שם פירש שאותם עשרה כיורים נעשו לקידוש ולהדחה כאחד. ולכאורה נראה ששם "מי כיוור" שייך דווקא בכיוור שנעשה רק לקידוש ידים ורגליים, אך אם נעשה גם להדחה, דין מימיו ככל מים שבכלי שרת, שלא חל עליהם שם בפני עצמם, ואם כן יתכן לקרותם "מי הדחת קרבים", וזה הטעם שלא נפסלו לקידוש.

ולכאורה נראה מדבריהם שאין הנידון בסוגיין על "מי כיוור" מצד שם לוואי גרידא, אלא שהשם מגלה שמים אלו קדושים ולכן אינם ראויים [או פסולין] להדיח בהם. ומשום כך אין